

muzeji in številni posamezniki. Vsi, ki so prispevali gradivo za razstavo, ter vsi sponzorji in sodelavci so navedeni v katalogu.

Na razstavi so na voljo monografija o Janezu Puhu, razstavni katalog, plakat, letak, zloženko v slovenščini, nemščini in angleščini, vrečke z motivi Puhove ustvarjalnosti in majice za leto 2000.

Projekt so finančno ontogočili Ministrstva za kulturo RS, Mestna občina Ptuj, Poslovni center Dominus Ptuj, Elektro Senčar d.d. Ptuj, Permutina Ptuj in 35 drugih sponzorjev. Vsem iskrena hvala. Hvala tudi sodelavcem v Zgodovinskem arhivu na Ptuj in moji družini.

Razstavni katalog smo simbolično predstavili 16. oktobra 1999 v rajstni občini Janeza Puha v Juršincih ob odprtju muzeja etnološke in tehnične dediščine. Delček bogate dejavnosti Janeza Puha je bil prikazan od 18. do 27. oktobra v Mariboru, na razstavi Tehniška dediščina v Mariboru in okolici, pripravljeni v prostorih Zveze inženirjev in tehnikov v Mariboru.

Kristina Šampert Purg

Med nebom in zemljo, razstava fotografij Johanna Freunda, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

Novembra lani je minila 80 let od podpisa premirja in s tem konca prve svetovne vojne. Obletnice so spremljale številne prireditve tako pri nas, kot tudi v tujini. Mednje se uvršča tudi razstava Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici z naslovom Med nebom in zemljo, ki jo je pripravila arhivska svetovalka Vlasta Tul.

Naslov razstave je najbrž dovolj zgavoren. Avtor fotografij je bil namreč letalski fotograf na soški fronti, zato se na posnetkih pojavljajo po večini letala, piloti, letališča in različni spremljajoči dogodki, povezani s soškim bojiščem in njegovo neposredno zaledje v letih 1916 in 1917.

Johann Freund, po narodnosti Nemec, se je rodil 20. aprila 1886 v Feketiču v Bački, umrl pa je 19. marca 1976 v Nemčiji. Po končani osnovni šoli v domačem kraju in meščanski v Starem Bečeju je v Szarvašu na Madžarskem končal še učiteljske, in se je tam izučil tudi fotografskih veščin. Med letoma 1906 in 1922 je poučeval v Crvenki v Bački, vmes pa je bil leta 1916 vpoklican v vojsko. Najprej je bil dodeljen na srbsko fronto, leta 1916 pa kot fotograf v letalsko enoto št. 2, ki je bila od srede leta 1915 do konca vojne nastanjena na italijanskem bojišču in je najdlje delovala na letališčih v Ajdovščini in na Ajševici.

Freundova zupuščina, ki zajema 117 fotografij, je Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorici pred leti podaril njegov sin, dr. Ladislav Freund iz Splita. Fotografije je bilo zelo težko identificirati, saj so bile večinoma

brez vsakršnih podatkov. Avtorica si je pomagala z dosegljivo literaturo, s primerjavo s podobnimi motivi, ki jih hranita arhiv ter muzeja v Novi Gorici in Gorici, v največjo pomoč pa je bil gospod Jože Silič iz Šempetra pri Gorici, letalec in član Društva soška fronta ter odličen poznavalec letalstva. Za nekatere prireke pa je bilo treba poiskati ustrezní položaj kar na terenu.

Razstava je bila ohlikovana v dveh različnih sicer enakim pristopom, vendar z različnimi poudarki glede na možnosti in kraj postavitve. Razdeljena je na več tematskih sklopov, ki obsegajo predstavitev prvih letal in opazovalnih balonov, letališča v Ajdovščini in na Ajševici, vojaških položajev, orožja in posledic obstreljevanj (ruševine), vojaških kuhinj, pasjega prateža, vojnih ujetnikov, ranjencev, mrličev ter pogrebov padlih pilotov in pokopališč. Na koncu je prikazano tudi letališče v bližini Bleda, kamor je bila pred prebojem pri Kobaridu premeščena Freundova enota.

Obsežnejša razstava, s poudarkom na posnetkih z ajdovskega letališča in okolice, je bila postavljena v Lavričevi knjižnici v Ajdovščini v prvi polovici decembra lani. V predverju Pokrajinskega arhiva pa je še vedno mogoče videti ožji izbor fotografij, na katerih pa je pozornost namenjena bolj posnetkom z goriškega območja. Še posebej zanimivi so zračni posnetki letališča na Ajševici, strelskih jarkov na Šabotinu in porušenega sulkanskega mostu.

Razstava je zasnovana v črno-beli tehniki. Črno-bele reprodukcije večjega formata, ki jih od črne podlage loči bel rob, je izdelal priznani novogoriški fotograf Matjaž Prešeren. Tudi zgibanka, ki spremlja razstavo, sledi temu slogu in ponuja temeljne podatke o Johannu Freundu in njegovih fotografijah ter prikazuje nekaj značilnih posnetkov.

Obe postavitvi sta ualeteli na izjemen odmev med laično in strokovno javnostjo na širšem goriškem območju.

Vojaško pokopališče iz prve svetovne vojne v Prvačini, na njem propeler letala - spomenik. Danes je le še nekaj skromnih ostankov nekdanj velikega pokopališča, kamor so pokopavali tudi ranjence, preminule v bližnji bolnišnici. Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, zbirka fotografij, Johann Freund I/25

Ponesrečen pristanek letala tipa Aviatik št. 24.19 na letališču na Ajševici. Z repa letala visi razpoznavni trak vodje poleta Franza Wognarja. Letala so težko ohranjala ravnotežje in tudi smer pri vzletanju in pristajanju, zato je predvsem ob pristankih pogosto prihajalo do nesreč. Pristanek, kot ga prikazuje fotografija, so imenovali kar trd pristanek letala. Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, zbirka fotografij, Johann Freund I/36

Letališče v Ajdovščini verjetno pozimi leta 1916/17. Pred večjim hangarjem na osrednjem delu posnetka stoji pet ohoroženih letal tipa Brandenburg, ki jih tehnično osebje pripravlja na akcijo. Ajdovsko letališče je začelo delovati med prvo svetovno vojno. Na njem in hkrati na letališču na Ajševici sta bili med prvimi nameščeni letalska enota 19 in enota 2, v kateri je bil nameščen Johann Freund. Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, zbirka fotografij, Johann Freund II/12

Metka Nusdorfer Vuksanović